

Öğretmen Adaylarının Dijital Dünyanın İlkokul Öğrencilerine Yönelik Barındırdığı Riskler Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi

Determination of Prospective Teachers' Views on the Risks of the Digital World for Primary School Students

Nida BAYINDIR*

Öz:

Dijital teknolojilerdeki gelişmelerle birlikte teknolojileri kullanım sıklığı da artmaktadır. Öğrenciler, farklı nedenlerden ötürü, bu teknolojileri her geçen gün daha çok kullanmaktadırlar. Ancak dijital dünya özellikle öğrenciler için pek çok risk barındırmaktadır. Bu araştırmanın amacı; öğretmen adaylarının algılarına göre, dijital dünyanın ilkokul öğrencilerine yönelik risklerini ortaya koymaktır. Bu riskleri belirlemede öğrencilerin eğitiminden sorumlu kişilerin görüşleri büyük önem taşımaktadır. Araştırma, 2021-2022 bahar döneminde bir devlet üniversitesinin Eğitim fakültesinin temel eğitim bölümü sınıf eğitimi anabilim dalı son sınıfta öğrenim gören 5'i erkek, 6'sı kadın toplam 11 öğretmen adayını kapsamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni ve amaçlı ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Adayların staj aşamasında olması ölçüt olarak alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğretmen adayları dijital dünyanın öğrenciler için ciddi riskler barındırdığını düşünmektedirler. Adaylara göre öğrencileri etkileyen dijital riskler; zararlı içerikler, istismara dönüşen hak ihlalleri, oyunlar ve uzun vadede oluşan sağlık sorunlarıdır. Bunu, iletişim kurulan belirsiz kişiler, siber suçlar, reklama dayalı ikna yolları, siber zorbalıklar ve yasal olmayan/zararlı program kullanımı takip etmektedir. Öğretmen

* Prof. Dr., Mail: nida.bayindir@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8329-358X, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

adayları, dijital dünyanın çocukların akademik yaşantılarına zarar verdiğini, odaklanma sorunları yarattığını, okula ve öğrenmeye karşı isteksizlik oluşturduğunu ve sosyal ilişkileri gerilediğini düşünmektedirler. Adaylar, hem sınıf öğretmenlerinin hem de velilerin dijital riskler hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiğini düşünmektedirler. Bu kapsamda, öğretmen adaylarının öğrencilere yönelik dijital risklere yönelik olarak, erken dönemde, önlemler alabilmeleri için bir dizi süreli ve güncel eğitimler almaları önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Dijital dünya, dijital riskler, öğretmen adayı, ilkökul öğrencisi

Abstract

In parallel with the developments in digital technologies, the frequency of use of these technologies is also increasing. Students are using these technologies more and more everyday. However, the digital world presents many risks, particularly for students. Risks and threats originating from digital technology have affected adults, children, and families. Recently, the risks of digitalisation for children have been evaluated within the scope of the digital risk society. In the face of risks and threats arising from digital technology, the precautions that the child, family, and teacher should take have begun to be seen as a whole. The concept of digital risk is the process of creating a threat by the source of danger. The research includes a total of 11 teacher candidates, 5 of whom are men and 6 of whom are women, who are studying in the last year of the basic education department of the classroom education department of the Faculty of Education of a state university in the spring academic semester of 2021-2022. The data for the study were collected using a semi-structured interview form developed by the researcher. As a criterion, preservice teachers who use the digital environment every day are included. The research data were collected with a semi-structured interview form developed by the researcher, according to the nature of the investigated problem. According to the research results, preservice teachers see the digital world as a virtual environment with some risks. Candidates think that both primary school teachers and parents should be informed about digital risks. According to preservice teachers, it is recommended that prospective teachers take a series of periodic and up to date trainings so that they can take early precautions against digital risks for students.

Keywords: Digital environment, digital risks, primary school student

Giriş

Dijital dünya kavramı, bilgisayarlarla ve akıllı dijital cihazlarla dünyanın dijital bilgi iletişimini ve etkileşimini tanımlayan bir ifadedir. Dijital dünya, teknolojik gelişmelere bağlı olarak, gerçek dünyada en çok kullanılan sanal araçlardan biri olmuştur. Dijital dünyadaki hızlı gelişim çocukların dijital yerli, dijital göçmen veya dijital melez gibi kavramlarla anılmalarını sağlamış ve dijital iletişimi normalleştirmiştir. Çocuklar dijital dünyada daha aktif hale gelerek ya interaktif oyun oynamaya ya da interneti kullanmaya başlamışlardır. TÜİK'in 2021 yılı Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım araştırmasına göre; çocukların (6-15 yaş) dijital ortamda geçirdikleri zaman her geçen yıl artmaktadır. Çocuklarda internet kullanım oranı %82,7, sosyal medya kullanım oranı %31,3, cep telefonu/akıllı telefon kullanım oranı %64,4, bilgisayar kullanım oranı %55,6'dır. 6-10 yaş grubundaki çocuklarda dijital oyun oynama oranı ise %32,7 olarak belirlenmiştir. Sadece kendi kullanımında en az bir bilişim teknoloji ürünü olan çocukların da oranı artmış, bu oran erkek çocuklarda %67,8, kız çocuklarda ise %65,4 olmuştur (TÜİK, 2021).

Evrensel veri erişimi ve bilgiyi arayış, küresel çapta dönüşümün önemli bir unsuru olmuştur. Bu küresel dönüşümün kitlesel yansımaları dijital dünyanın gerçek yaşantıların merkezine oturduğunu göstermektedir. Dijital teknolojiler eğitimin her aşamasında eğiten ve eğitilenlere çeşitli olanak ve fırsatlar sunmaktadır. Özellikle gözlerini açar açmaz dijital teknolojilerle tanışan çocukların dijitalleşmenin sunduğu imkânlardan yararlanmamaları neredeyse imkânsız olmaktadır. Eğitim alanındaki teknoloji kullanımlarının artması eğitim içeriklerine erişimi kolaylaştırmıştır. Özellikle bilgisayar, tablet ve akıllı cep telefonu gibi araçları internete bağlanarak kullanan çocuklar istedikleri bilgilere rahatça ulaşabilmektedirler. Mobil teknolojiler aracılığıyla eğitim ortamlarına ve istedikleri bilgilere erişebilmektedirler. Bu dijital ortamın yüz yüze ve uzaktan eğitim-öğretim sürecinde etkili olarak kullanılması, öğrencilerin dijital dünyadaki rollerini daha da belirginleştirmektedir (Doğan ve Seferoğlu, 2015,539; Parlak, 2017,1755).

Dijital dünya çocuklar için çeşitli fırsatlar sunarken, riskleri de beraberinde getirmektedir. Son dönemde dijitalleşmenin çocuklar açısından taşıdığı riskler, dijital risk toplumu kapsamında değerlendirilmektedir. Dijital teknoloji kaynaklı risk ve tehdit içeren durumlar karşısında çocuğun, ailesinin ve öğretmenin alması gereken önlemler bir bütün olarak görülmeye başlanmıştır. Dijital risk kavramı, tehlike kaynağının tehdit yaratma sürecidir. Geleneksel toplumdan dijital topluma olan yöneliş, olası risklerin dijital olarak gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. Çocukların çoğunun dijital araçlara erişimi yüksektir. Böyle olduğunda öğretmenlerin ve ebeveynlerinin onları denetlemesi de güçleşmektedir. Çocuklar dijital ortamı belli bir amaç için kullanırken zararlı kişi ve zararlı içeriklerle etkileşebilmektedirler. Tanımadıkları kişilerle iletişim kurabilmekte, kişisel bilgilerini, şifrelerini paylaşabilmekte, cinsel içeriklere ve zararlı programlara maruz kalabilmekte veya ticari bir araç olarak görülebilmektedirler (Çalapkulu ve Alp, 2020; Topçu, 2018).

Dijitalleşmenin oluşturduğu bu riskler; sağlık sorunları, siber suçlar, veri ihlalleri, zorbalıklar, bağımlılıklar, şiddet, istismar, kişisel bilgilerin sömürülmesi, temas riskleri, telif hakkı ihlali, çevrimiçi dolandırıcılık, taciz, takip, pedofili, zararlı (kısırtıcı,

yanıltıcı) içerik, yasadışı faaliyetler, kendine zarar verme, kötü örnek olma, mahremiyet ihlali, hak gaspı, reklam ve ticari ikna olarak sıralanabilmektedir (Ülken ve Kılınç, 2018; Ünal ve Yıldız, 2020,204).

Çocuklar dijital dünyayı, daha çok, eğlence, öğrenme ve iletişim ihtiyaçlarını karşıladıkları bir platform olarak görmektedirler. Bu platformların barındırdıkları riskler ise çocukların karşı karşıya oldukları tehlikeleri göz önüne sermektedir. Ülkemizde dijital ortamın zararlı içeriklerinden çocukları korumak amacıyla, 2007 yılında da 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele kanunu yürürlüğe konmuş, özellikle aile ve çocuğun korunması ön plana çıkartılmıştır. Yine Anayasamızla özel hayatın gizliliği korunması (20, 21, 22. Maddeler), Türk Medeni Kanunu (24. madde) mahremiyete yönelik unsurlar, TCK (134-135,136,137 Maddeleri) özel hayat ve mahremiyet konusu ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Eroğlu, 2018,135). Ayrıca çocukların kişisel verilerinin korunması için 2016 yılında Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK) kurulmuştur. Bu kurumda ihlal bildirimleri, şikâyet modülü ve çocukların kişisel verilerinin korunmasına ilişkin bilgiler yer almaktadır. UNICEF (2018) daha güvenli bir dijital dünya için çocukların dijital ortamdaki izlerinin korunması için acil çağrı yapmış, dijital erişimin büyük yararlar sunmasına karşın çocuklar için büyük riskler ve sakıncalar da taşıdığını belirtmiştir. Yine 2018 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR) ile çocuklara ait kişisel verilerin işlenmesi halleri yeniden düzenlenmiştir. Buna göre çocuğa ait kişisel verilerin korunması için çocuğun en az 16 yaşında olması şartı getirilmiş, AB üyesi devletlerin kendi iç düzenlemeleri ile bu yaşı 13 yaştan az olmayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir (Karaboğa, 2019).

Bunun haricinde dijital ortamı kullanan ve çocukları bu ortama çeken yetişkinlerinde oluşturduğu riskler çok fazladır. Örneğin, çocuklarla ilgili yapılan paylaşımlar, çocukların kimliklerine ilişkin bilgilerin (isim, doğum yeri, adres, telefon, fotoğraflar vb) dijital dünyaya aktarılması, çocuklara ilişkin psikolojik (duygu durumları) ve sosyal yaşantısına (katıldığı etkinlikler, hobiler, ilgi alanları vb) ilişkin bilgilerin paylaşılması, konumsal medya uygulamaları ile çocuklar dijital dünyada risklere açık hale getirilmiştir. Ebeveynler, genel olarak, sosyal medyada çocuklarının fotoğraflarını paylaşmasından doğabilecek risklere karşı önlem almayı ya da tepki göstermeyi tercih etmemişlerdir (Duygulu, 2019,431). Halbuki dijital okuryazarlık; bireylerin dijital araçları yönetmek, kendi araştırma ve öğrenme yapılarında kullanmak, yeni bilgiler oluşturmak ve başkalarıyla iletişim kurmak için bu araçları ve olanakları uygun şekilde kullanma farkındalığıdır. Dolayısıyla dijital teknoloji kullanıcılarının dijital okuryazarlık seviyelerindeki artışlar dijital farkındalığı olumlu yönde etkilemektedir (Cengiz, 2021,414). Sonuç itibarıyla ilkökul çağı çocuklarının dijital ihtiyacını karşılayacak önlemlerin alınması ve dijital dünyanın risklerine karşı yeni politikaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Karaduman, 2019).

Çocukları bu risklerden haberdar etmek ve korumak ebeveynlere ve öğretmenlere düşmektedir. Özellikle çocuklarla günün büyük bir zamanın geçiren öğretmenlerin dijital ortamdaki gelişmeleri yakından takip etmeleri gerekmektedir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin dijital dünyanın farkında olan, dijital araçların kullanımını bilen, sanal ortamların taşıdığı riskleri bilen, çocuğu riskli durumlardan koruyan ve teknoloji kullanımı konusunda bilinçli kişiler olması gerekmektedir. Dijital riskler, dijital

dünyanın içinde olan ve çocuğun eğitiminde önemli bir rolü olacak öğretmen adaylarıncada, erken dönemde gerekli eğitim ve önlemlerin alınması açısından, bilinmesi gereken bir konudur.

Araştırma, dijital dünyanın ilkökul öğrencilerine yönelik risklerine ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerini kapsamaktadır. Araştırma, öğretmen adaylarının ilkökul öğrencilerine yönelik dijital risklere yönelik farkındalıklarının sınanması, öğretmen ve öğretmen adaylarına düşen rolleri bilmeleri açısından önem taşımaktadır. Araştırmanın amacı; öğretmen adaylarının dijital dünyanın ilkökul öğrencilerine yönelik risklerine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Öğretmen adaylarının ilkökul öğrencilerine yönelik dijital teknoloji kaynaklı risklerin neler olduğuna ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Öğretmen adaylarının dijital dünyanın öğrencilerin öğrenme yaşantılarına yönelik yarattığı riskler hakkındaki görüşleri nelerdir?
3. Öğretmen adaylarına göre sınıf öğretmenlerinin dijital risklere karşı alacakları olası önlemler neler olmalıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırma, nitel araştırma kapsamında, öğretmen adaylarının ilkökul öğrencilerini bekleyen dijital riskler hakkındaki görüşlerini belirlemeye ilişkin bir araştırma olması nedeniyle olgu bilim deseni gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalar göreceli sayıdaki örnekleme ile katılımcıların günlük deneyimlerini görüşme ya da gözlemlerle saptamaya çalışırlar. Olgu bilim deseni ise veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa vurabilecek gruplardır. Olgu bilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara dayanır (Baltacı, 2018; Başkale, 2016; Karataş, 2015; Kocabıyık, 2016; Yağar ve Dökme, 2018). Araştırmada bu yolla, öğretmen adaylarının bireysel deneyimleri ve algıları ile mevcut durumu belirlemek amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma, 2021-2022 bahar döneminde bir Devlet üniversitesinin Eğitim fakültesinin temel eğitim bölümü sınıf eğitimi anabilim dalı son sınıfta öğrenim gören 5'i erkek, 6'sı kadın toplam 11 öğretmen adayını kapsamaktadır. Çalışma grubu olarak sınıf öğretmeni adaylarının seçilmesinin nedeni genç kuşağın dijital ortamı daha çok kullanması, ortak algılara sahip olması ve hizmet öncesi eğitimde dijital ortamın barındırdığı risklerden haberdar olma durumlarının sınanmak istenmesidir. Amaçlı ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Son sınıfların staj uygulamaları için uygulama okullarına gitmeleri ve buradaki öğrencileri tanıyıp bu öğrencilerle etkileşimleri temel ölçüt olarak alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri, araştırmacının geliştirdiği yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları, ilgili alanda derinlemesine bilgi edinmeyi ve görüşülen kişinin kendini kolay ifade edebilmesini sağlayan esnek yapılardır (Büyüköztürk vd, 2010; Türnüklü, 2000). Önce araştırmanın amacına uygun görüşme soruları hazırlamak için ilgili literatür taraması yapılmıştır. Soruların belirlenmesinde BÖTE (Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi bölümleri) ve PDR (Rehberlik ve Psikolojik Danışma) bölümünden iki alan uzmanının görüşleri alınmıştır. İlgili sorular uzman görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Başlangıçta 7 tane açık uçlu soruyu içeren form uzman incelemeleri sonucu üç soru başlığında bütünlüştürülmüştür. Görüşme sorularına ilişkin olarak uzmanlardan; çocuklara yönelik dijital riskler, dijital teknolojiler ve öğretmen adaylarının konuya hakimiyetleri konusunda yararlanılmıştır. Üzerinde uzmanlarca görüş birliğine varılmayan ifadeler tekrar gözden geçirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Uygulamadan önce adaylara araştırmanın amacı ve önemi belirtilmiş, gönüllü katılım sağlanmıştır. Araştırmada görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara görüşme formundaki sorular sorulmuştur. Görüşmeler ortalama 10-25 dakika sürmüştür.

Verilerin analizi

Verileri çözümlenmesi araştırmacı tarafından belirlenen başlıklarına göre betimlenmiştir. Katılımcılar A1, A2,...A11 şeklinde kodlanarak görüşlerindeki ifadelerinden bir kısmı bulguları kanıtlayacak şekilde doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Araştırmanın verilerinden doğrudan alıntılar ve katılımcı teyidi yapılmasının nedeni inandırıcılığın sağlanmasıdır. Staj yapan son sınıf öğretmen adaylarının örnekleme alınmasıyla amaçlı örneklem oluşturulmuş ve ortamın ayrıntılı tanıtımı yapılarak aktarılabirlik sağlanmıştır. Görüşmenin başından itibaren bütün süreçler titizlikle yürütülerek raporlaştırılmış, benzer araştırmalarla ilişkilendirilerek araştırmanın tutarlılığı ve doğrulanabilirliği sağlanmıştır. İncelenen mevcut araştırmalar, dijital ortamın bilinçsizce kullanımının birey üzerindeki olumsuz etkilerinin olduğu yönündedir.

Bulgular

Aşağıda öğretmen adaylarının dijital dünyanın ilkökul öğrencilerine yönelik barındırdığı riskler hakkındaki görüşlerine verilmiştir.

1-Öğretmen adaylarına göre ilkökul öğrencilerine yönelik dijital kaynaklı riskler

Öğretmen adayları, dijital ortamda dünyaya gelen öğrencilerin dijital dünya ile etkileşimlerinin kaçınılmaz olduğunu düşünmektedir. Öğrencileri en çok etkileyen dijital risklerden; 5 aday en çok zararlı içerikleri, 2 aday istismara dönüşen hak ihlallerini ve 1 aday uzun vadede oluşan sağlık sorunlarını görmektedir. Bunu, iletişim kurulan belirsiz kişiler, siber suçlara alet olma, dijital ve çevrimiçi oyunlar, reklama dayalı ikna yolları, siber zorbalıklar ve yasal olmayan/zararlı program kullanma izlemektedir.

Aşağıda bazı görüşlere doğrudan yer verilmiştir.

A1-Zararlı içerikler ve yaşlarına uygun olmayan içeriklerle karşılaşabilirler, kişisel bilgileri yanlış kişilerin eline geçebilir. Siber zorbalığa maruz kalabilirler ve istismara uğrayabilirler. İlerleyen zamanlarda sağlık sorunlarıyla karşılaşabilirler. Göz hastalıkları, bel ve omurga bozuklukları, obezite vb.

A3-Çocukları bekleyen en büyük risk bence zararlı içeriklerden dolayı istismara uğramalarıdır. Bunun yanında şiddet içerikli veya çocuğun psikolojini bozacak reklamlarla karşılaşabilirler.

A11-Kolay kandırıldıkları için ticari faaliyetlere alet edilirler. Ticari ikna gibi sömürücü hak ihlalleri yaşarlar.

A5-Çocuklar bu dijital ortamlarda çok fazla zararlı içeriğe maruz kalıyorlar. Bu içerik bazen pedofili denen cinsel istismara dönüşebiliyor.

A7-İnterneti, sosyal medyayı ve oyunları çok fazla kullanmaktadırlar. Bu durum çocukların hem fiziksel hem de psikolojik olarak zarar görmesine neden oluyor.

A6-Mavi balina gibi intihara yönelen oyunların en fazla risk yarattığını biliyorum. Bunun haricinde çocuğun anne babasından habersiz oyunlara para yatırması, tanımadığı insanlarla iletişim kurması ve zararlılara açık olmasıdır. Bunun yanında çocukların yaşları ve gelişim düzeyleri düşünüldüğünde karşılıklarına çıkabilecek olumsuz içerikler mevcut.

A9-Çocuklar için dijital riskler çok fazladır. Günümüz dijital dünyasında çocuklar gerçek hayatlarını yaşamamaktadır. Bu dünya içinde riskli içerikler, videolar ve reklamlar bulunmaktadır. Çocuklar bu dünyanın zararlarından habersizdir. Bunların normal olduğunu düşünmektedirler. Zararlı tüketim alışkanlıkları, yanlış kişilere özenme, zaman kaybı sayılabilir. Dijital bağımlılık, psikolojik, fizyolojik zorbalık ve istismara neden olur.

Öğretmen adaylarına göre dijital dünyanın merkezinde olan öğrenciler, dijital dünyanın sunduğu yararların yanında sorunları ile de yakından etkilenen ve en çok zarar gören gruptur. Dijital dünyanın çocukların kişilik haklarını, can güvenliğini, beden ve ruh sağlığını olumsuz olarak etkilemesi, öğrenme kalitelerini düşürmesi ve bağımlılıklar yaratması ciddi sorunlardır.

2-Öğretmen adaylarına göre dijital dünyanın öğrencilerin öğrenme yaşantılarına yönelik yarattığı riskler

Öğrenciler belli amaçlar dahilinde eğitim ve öğretim görmektedirler. Kişisel gelişimleri için planlı bir akademik yol izlemektedirler. Dijital dünya ile bu amaçlardan uzaklaşabilmekte ve öğrenme yaşantılarını öteleyebilmektedirler. Öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğu, hatalı bir şekilde kullanılan dijital dünyanın çocukların akademik yaşantılarına zarar verdiğini düşünmektedir. 6 aday dijital dünyanın hatalı kullanımının odaklanma sorunları yarattığını, 3 aday okula ve öğrenmeye karşı isteksizlik oluşturduğunu ve 1 aday sosyal ilişkileri gerilettiğini düşünmektedir. Bunun yanı sıra adayların pek çoğu öğrencilerin gerçek dünyadan uzaklaştıklarını, oyunlara karşı bağımlılıklar geliştirdiklerini bildirmektedirler.

Aşağıda bazı görüşlere doğrudan yer verilmiştir.

A1-Bence kitap okuma alışkanlıkları ve ders çalışma süreleri azaldı. Önceden ödül olarak kullanılan dijital dünya, şimdilerde zamanlarının çoğunu alıyor.

A4-Öğrencilerde odaklanma sıkıntıları baş gösterdi. Sanal ile gerçeği ayıramaz hale geldiler, gerçek hayata artık uyum sağlayamıyorlar. Konuştukları dil ve içerik hep dijital dünya ile ilgili.

A8-Çocukların dijital ortamlarda sık vakit geçirmesi ders çalışma saatlerinin azalmasına neden oldu. Aileleri ve arkadaşları ile vakit geçirme zamanları azaldı. Dikkat dağınıklığı gözlüyorum. Çok fazla ekran karşısında olduklarından görme kusurları ve fiziksel rahatsızlıklar arttı.

A10-Dijital yorgunluk yaşadıkları için derslere odaklanamıyorlar. Sınıftaki etkinlikler artık hoşlarına gitmiyor. Somut hiçbir şey yapmak istemiyorlar. Arkadaşları ile vakit geçirmek istemiyorlar. Konuştukları şeyler dijital oyunlar, dijital yenilikler, teknolojik aletler ve sosyal medya paylaşımları oluyor.

A2-Dijital veya çevrimiçi oyunların ciddi bir sorun olduğunu düşünüyorum. Bu oyunları ya oynuyorlar ya da oynayanları seyrediyorlar. Bu oyunlar ve oyunları oynayanların davranışları çocukları olumsuz olarak etkiliyor. Çocuklar bu oyunları takip ederek oyundaki seviyeleri geçmeye çalışıyorlar bu da onların ekran karşısında daha çok kalmalarına neden oluyor. Derslerine yeterli zamanı ayıramıyorlar, ayırdıklarında ise dikkatlerini derse tekrar odaklayamıyorlar.

A11-Dijital oyunları takip etme ve internette eğlence amaçlı vakit harcama çocuklarda fiziksel ve psikolojik sorunlara neden oluyor. Yetersiz fiziksel aktivite nedeniyle sağlık sorunları yaşıyorlar. Depresyon, sinirlilik, öfke gibi duyguları ekran karşısında çok sık ve uzun süreli olarak yaşıyorlar. Bu durum onlarda sürekli kaygı ve bağımlılık yaratıyor.

Oyun oynarken çok fazla zaman harcayan çocuklar aile ve arkadaşları ile daha az sosyal ilişki kurmakta ve bağımlılıklar geliştirmektedir. Haz alma ilkesine dayalı olarak oyun oynama veya izleme bağımlılığı olan çocukların akademik olarak gerilikler yaşadıkları, odaklanma sorunları yaşadıkları, okula gitme ve öğrenme isteksizliklerinin olduğu bilinmektedir.

3-Öğretmen adaylarına göre sınıf öğretmenlerinin dijital risklere karşı alacağı önlemler

Öğretmen adayları öğretmenlerin öğrencilerini dijital risklerden koruyabilmeleri için bu dijital risklerin neler olduğunu bilmeleri gerektiğini düşünmektedirler. 8 aday öğretmenin dijital okuryazarlığı ve bu konudaki duyarlılığına işaret etmiş, 2 aday öğretmenin aile ile kurduğu iletişimin öneminden bahsetmiştir.

Aşağıda bazı görüşlere doğrudan yer verilmiştir.

A1-Öğretmen kesinlikle bilinçli olmalıdır. Öğretmen, öğrenci ve velileri yararlı içeriklere yönlendirebilir. Dijital ortamda geçirdikleri süreyi azaltmak için oyun ve etkinlikler planlar.

A7-Çocuğun dijital ortamda geçirdiği süreyi ve içerikleri takip eder, risk tespiti yapar ve gerçek dünya etkinliklerine yönlendirme çalışmaları yapılabilir.

A10-Öğretmen risk tespiti yaparak durumun ne düzeyde olduğu hakkında bilgi sahibi olur. Haftalık kullanım saati belirler.

A8-Aile ile sürekli iletişim halinde olmalıdır. Dijital bağımlılık göstergelerini bilmeli ve yakından takip etmelidir. Dijital eğitim faaliyetlerine yönlendirebilir.

A3-Konu ile ilgili bilgi edinir. Çocuğun izleyeceği eğitici içerik önerileri yapar. Öğrencilerin katılımını sağlayacak ders planları yapar.

A6-Dijital risklere karşı önce bilgi edinmeli, aile ve öğrencileri bilgilendirmelidir. Dijital bağımlılığı önlemek için aile ile iletişim kurmalıdır. Öğrencilerin gerçek hayatta ve akranlarıyla iletişimi güçlendirmek için etkinlikler düzenler. Öğretmenlerin ve ailelerin onaylayacağı dijital kültür oluşturulmalıdır.

A9-Özel hayatın gizliliği, kişisel verilerin korunması mesela telefon numarası, kredi kartı bilgileri veya fotoğraflar gibi kişiye ait bilgilerin kişinin izni olmadan başkasıyla paylaşılmaması bilincine sahip olmalıdır. Çocukların girdiği sitelerin ebeveynleri tarafından kontrol edilmesini sağlar ve çocuğun kişisel verilerinin korunması için çocuk koruyucu programlar yüklenmelidir.

Görüşler, öğretmenin ve ailelerin dijital ortamın etkilerine karşı bilinçli olması ve gerektiği zaman tedbirler alması yönündedir.

Tartışma ve Sonuç

Öğretmen adayları, dijital dünyanın risklerinin bilinmesi ve gerekenin yapılmasında sınıf öğretmeni ve aileyi önemli bir paydaş olarak görmektedirler. Söz konusu çocuklar ve çocukların yüksek yararı olduğu için dijital dünyanın kontrollü bir şekilde çocukların kullanımına sunulması gerekmektedir. Bunun için dijital yaşama uyum sağlayan bir çocuk koruma sistemini kurmak, ebeveyn, öğretmen ve çocuk merkezli dijital ilkelerin oluşturulması, dijital risklerin bilinmesi ve çocukların bu risklerden nasıl korunacağına dair politikaların geliştirilmesi gerekebilmektedir. Dijital risklerin ne olduğunun ve öğrencileri ne düzeyde etkilediği tam olarak bilinmediği için dijital ortama ilişkin negatif bir algı oluşmaktadır. Dijital dünyanın risklerinin ve yararlarının bilinmesi, risklerden korunma yollarının araştırılıp, eylem planlarının yapılması bu açıdan çok önemlidir. Zamanlarının çoğunu okulda ve evde geçiren çocukların en çok etkileştiği yetişkinler aileleri ve öğretmenleridir. Bu yüzden bu iki grup çocukları çok iyi tanımak ve onları dijital dünyanın zararlı etkilerinden korumak için işbirliği yapmak durumundadır. Araştırma bulgularına göre öğretmen adayları dijital dünya ile etkileşimin çocuklar için kaçınılmaz olduğunu düşünmektedirler. Bu sonuç büyük bir olasılıkla çevrelerindeki gözlem sonuçlarına dayanmaktadır. Ancak bu dünya bazı riskleri de barındırmaktadır. Adaylara göre öğrencileri etkileyen dijital riskler; zararlı içerikler, istismara dönüşen hak ihlalleri, oyunlar ve uzun vadede sağlık sorunlarıdır. Bunu, iletişim kurulan belirsiz kişiler, siber suçlar, reklama dayalı ikna yolları, siber zorbalıklar ve yasal olmayan program kullanma takip etmektedir. Yapılan araştırmalar (Akbiyık ve Kestel, 2016; Arıcak vd., 2008; Ayas ve Horzum, 2012; Cengiz, 2021; Gökçearslan ve Seferoğlu, 2016; Karahisar, 2014) çocuklara yönelik bu dijital riskleri doğrulamaktadır.

Öğretmen adayları; gelişi güzel ve kontrolsüz kullanılan dijital dünya risklerinin eğitim öğretim açısından da olumsuz etkiler taşıdığını düşünmektedirler. Şöyle ki; adaylar, dijital dünyanın çocukların akademik yaşantılarına zarar verdiğini, odaklanma sorunları yarattığını, okula ve öğrenmeye karşı isteksizlik oluşturduğunu ve sosyal ilişkilerini geriletmediğini belirtmektedirler. Ayrıca öğrencilerin gerçek dünyadan uzaklaştıklarını, oyunlara karşı bağımlılıklar geliştirdiklerini bildirmektedirler.

Dijital teknolojilerin kullanımının fazlalığı okul çağı çocuklarında dikkat sorunları, saldırgan davranışlar, obezite ve uyku sorunlarına neden olabilmektedir. Dijital etkileşime ayrılan zaman; fiziki oyun oynama, yemek yeme, uyuma ve ders çalışma için ayrılan zamanı azaltabilmektedir. Bunun yanı sıra dijital ortamda vakit harcamaları düşük kaliteli ve uygunsuz içerikleri izlemeleri öğrencilerde dürtü kontrolü, öz düzenleme ve duyguları anlama becerilerini olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Aşırı teknolojik etkileşim, öğrencilerde hayal gücü ve dil gelişimini ve derslere olan motivasyonu engelleyebilmektedir (Brown, 2011). Öztütüncü (2006), oyunların bağımlılığa yol açtığını, video oyunlarının çocuklarımızın kültürel çevresine zarar verdiğini, çocukların beyin gelişimlerine olumsuz etkilerinin olduğunu ve saldırgan davranışlarını özendirdiğini belirtmektedir. Horzum'a (2011) göre bağımlılık düzeyinde bilgisayarla etkileşmesinden dolayı asli görevlerini aksatması çocuğun akademik başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Gürcan vd.,e (2008) göre, oyunlardaki şiddet unsurları çocukları küçük yaşlardan itibaren olumsuz etkilemekte ve vicdan duygusunu köreltmektedir. Oyunların şiddet içerikli yapısı çocukların şiddet davranışlarını

normalleştirerek çevresindeki kişilere şiddet içeren davranışlarda bulunmalarına yol açmaktadır. Çok uzun süre oyun oynama davranışı çocukların eğitim yaşantılarındaki görev ve sorumluluklarını aksatmalarına sebep olmaktadır (Akt. Çakır, 2013).

Öğretmen adayları sınıf öğretmenlerinin öğrencilerini dijital risklerden koruyabilmeleri için dijital risklerin neler olduğunu bilmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Unicef (2018) raporuna göre dünyada her üç internet kullanıcısının biri çocuklardır. Çocukların maruz kaldığı dijital risklerin niteliği ve niceliği bu konunun ciddiyetle ele alınmasını gerektirmektedir. Filtreleme sistemleri, ebeveyn denetimi, medya okuryazarlığı vb. önerilerden çok çocuklara yönelik dijital kaynaklı risklerin tespitine dönük geniş kapsamlı verilere (istatistiklere) ihtiyaç bulunmaktadır. Kaşıkçı ve diğerlerinin (2014) aktardığına göre EU Kids Online araştırma raporuna göre çocukların %25'i çevrim-içi risklere maruz kalmaktadırlar. Rapora göre 13 yaş altındaki çocukların yaklaşık 1/3'ü sosyal ağları kullanmaktadır. Öte yandan çocukların neredeyse yarısının kişisel bilgilerini herkes tarafından görülebilecek şekilde ayarladığını belirtmiştir. Raporun verilerine göre çocukların yaklaşık %11'i cinsel içerikli fotoğraf ve mesaj aldığını belirtmektedir. Bunun yanında her 12 çocuktan 1'i çevrimiçi görüştüğü kişi ile çevrimdışı da iletişim kurduğunu belirtmiştir. Araştırma sonucunda çocukların ve ebeveynlerin çevrim-içi riskler konusunda ne yapacaklarını bilmediği ve internet becerileri konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Bunun için dijital yaşama uyum sağlayan bir çocuk koruma sistemini kurmak, ebeveyn, öğretmen ve çocuk merkezli dijital ilkelerin oluşturulması, dijital risklerin bilinmesi ve çocukların bu risklerden nasıl korunacağına dair politikaların geliştirilmesi gerekebilmektedir.

Araştırma, öğretmen adaylarının algı ve deneyimleri ile sınırlıdır. Araştırma sonuçları kapsamında, öğretmen adayları ve öğretmenlerin dijital risklerin neler olduğu, bu risklerin çocukları nasıl etkilediği konusunda bilinçlendirme çalışmalarının yapılması, çocukların eğitiminden sorumlu kişilere yönelik dijital okuryazarlık ile dijital riskleri kontrol edebilecekleri eğitim programlarının hazırlanması, çocukların uluslararası sözleşmelerle korunan haklarının iyi bilinerek kişilik hak ve özgürlüklerine karşı duyarlı olunması, öğretmen ve ebeveynlerin kullandıkları dijital platformların gizlilik politikaları, dijital koruma önlemleri ve gizlilik ayarları ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaları ve bu yönde güncellenmiş eğitimler almaları önerilmektedir. Bunun haricinde dijital risklerden korumak için zaman kısıtlaması, denetleme, filtreleme yazılımı kullanma, kişisel bilgilerin açığa çıkarılmaması konusunda yasal zemin, ziyaret edilen web sayfalarını izleme ve geçmiş dosyaları kontrol etme, veri güvenliği sağlama vb. teknik risk önleme becerilerinin kazandırılmasına yönelik araştırma ve projelerin desteklenmesi önerilmektedir. Öğretmen adaylarının, hizmet öncesinde, öğrencilere yönelik dijital risklere yönelik olarak, erken dönemde, önlemler alabilmeleri için bir dizi süreli ve güncel eğitimler almaları önerilmektedir. Ayrıca gelecek araştırmalar için dijital risklerin tespitinde öğretmen ve öğretmen adaları üzerinde araştırmalar yapılması, dijital risklerin okul ve öğrenci temelli olarak gruplanması ve bu risklerle mücadele yollarının bütün topluma öğretilmesi önerilmektedir.

Kaynakça:

AKBIYIK, Cenk, & KESTEL, Muharrem, (2016), “*Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi*”, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(3), 844-859. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.282384>

ARICAK, O. Tolga, SİYAHHAN, Sinem, UZUNHASANOĞLU, Ayşegül, SARIBEYOĞLU, Sevda, ÇIPLAK, S., YILMAZ, N., & MEMMEDOV, C. (2008), “*Cyberbullying among Turkish adolescents*” *Cyberpsychology & Behaviour*, 11(3), 253-261. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0016>

AYAS, Tuncal, & HORZUM, M. Barış, (2012), “*İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi*”. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(3), 844-859.

BALTACI, Ali, (2018), “*Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme*”, BEÜ SBE Dergisi, 7(1), 231-274.

BAŞKALE, Hatice, (2016), “*Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örnekleme büyüklüğünün belirlenmesi*”, DEUHFED, 9(1), 23-28.

BROWN, Ari, (2011), “*Media use by children younger than 2 years*”, *Journal of the American Academy of Pediatrics*, 128(5), 1040-1045. <https://doi.org/10.1542/peds.2011-1753>

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, KILIÇ, Ç, Ebru, AKGÜN, Ö. Ercan, KARADENİZ, Şirin, & DEMİREL, Funda, (2010), *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.

CENGİZ, Gönül, (2021), “*Siber suçlar, sosyal medya ve siber etik*”, *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 7(3), 407-424. DOI: 10.17932/IAU.ICD.2015.006/icd_v07i3001

ÇAKIR, Hüseyin, (2013). “*Bilgisayar oyunlarına ilişkin ailelerin yaklaşımı ve öğrenci üzerindeki etkilerin belirlenmesi*” *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2),138-150.

ÇALAPKULU, Çiğdem, & ALP, Fatma, (2020), “*Dijital ebeveynler ile çocukların sosyal medya kullanımı üzerindeki mahremiyet ilişkisi*”, *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(8) 132-144.

DOĞAN, Dilek, & SEFEROĞLU, S. Sadi, (2015), “*Mobil cihazlar ve eğitimde dijital dönüşüm*”, (Eğitim Teknolojileri Okumaları içinde 539-563), TOJET, Ankara.

DUYGULU, Serap, (2019), “*Sosyal medyada çocuk fotoğrafı paylaşımlarının mahremiyet ihlali ve çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi*”, *TRT Akademi Dergisi*, 4(8), 428-487.

EROĞLU, Şahika, (2018), “*Dijital yaşamda mahremiyet (gizlilik) kavramı ve kişisel veriler: Hacettepe Üniversitesi bilgi ve belge yönetimi bölümü öğrencilerinin mahremiyet ve kişisel veri algılarının analizi*”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35(2), 130-153. <https://doi.org/10.32600/huefd.439007>

EU Kids Online, (2010), *Avrupa çevrimiçi çocuklar araştırma projesi genel sonuçları raporu*, <http://eukidsonline.metu.edu.tr> adresinden erişildi.

GÖKÇEARSLAN, Şahika, & SEFEROĞLU, S. Sadi, (2016), “*Ortaokul öğrencilerinin internet kullanım biçimleri: Riskli davranışlar ve fırsatlar*”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 24(1), 383-404.

HORZUM, M. Barış, (2011), “*İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*”, Eğitim ve Bilim, 36(159), 56-68.

KARABOĞA, T. Mehmet, (2019), “*Dijital medya okuryazarlığında anne ve baba eğitimi*”, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 14(20), 2041-2073.

KARADUMAN, Sibel, (2019), “*Yeni medya okuryazarlığı: Yeni beceriler/olanlar/ riskler*”, Erciyes İletişim Dergisi, 6(1), 683-700.

KARAHİSAR, Tuba, (2014), “*İnternet’te çocukları bekleyen riskler ve medya okuryazarlığı*”, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 4(4), 82-95.

KARATAŞ, Zeki, (2015), “*Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*”, Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 62-80.

KAŞIKÇI, D. Nazire, ÇAĞILTAY, Kürşat, KARAKUŞ, Türkan, KURŞUN, Engin, & OGAN, Chris, (2014). “*Türkiye ve Avrupa’daki çocukların İnternet alışkanlıkları ve güvenli İnternet kullanımı*”. Eğitim ve Bilim, 39(171), 230-241.

KOCABIYIK, O. Oya, (2016), “*Olgubilim ve gömülü kuram: Bazı özellikler açısından karşılaştırma*”, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1), 55-66.

KVKK, (2020), *Çocukların kişisel verilerinin korunması*. <https://www.kvkk.gov.tr/SharedFolderServer/CMSFiles/db0b3f30-c636-4fcb-930a-bf8f2e524de8.pdf> adresinden erişildi.

ÖZTÜTÜNCÜ, D. Filiz, (2006), “*Video games and children: violence in video games*”, New Symposium Journal, 44(4), 161-164.

PARLAK, Bekir, (2017), “*Dijital çağda eğitim: Olanaklar ve uygulamalar üzerine bir analiz*”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(15), 1741-1759.

TOPÇU, Seda, (2018), “*Çocuk ve sanal ortam*” Kocatepe Tıp Dergisi, 19, 27-33.

TÜİK, (2021), *Çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırması*, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirma-si-2021-41132> adresinden erişildi.

TÜRNÜKLÜ, Abbas, (2000), “*Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitel bir araştırma tekniği: Görüşme*”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 24, 543-559.

UNICEF, (2018), *Çocukları dijital dünyada koruma yükümlülüğü*. https://www.unicefturk.org/yazi/_internetgunu adresinden erişildi.

ÜLKEN, B. Filiz, & KILINÇ, Ferhan, (2018), “*Çocukların çevrimiçi ortamda karşılaştıkları risk türleri ile aracılık uygulamaları arasındaki ilişki*”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7(1), 124-145.

ÜNAL, Sevda, & YILDIZ, Filiz, (2020), “*Dijital risk toplumunda meydan okuma videoları ve çocuklar: Adana’da ortaöğretim öğrencilerine yönelik bir alan araştırmasından bulgular*”, Selçuk İletişim Dergisi, 13(1), 197-226.

YAĞAR, Fedai, & DÖKME, Sema, (2018), “*Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik*”, Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3(3), 1-9.

EXTENDED Abstract

Introduction

Digital media is the general name of the environments where digital data flow is provided. The digital environment has become one of the most widely used tools in the real world due to technological developments. While the digital world offers various opportunities for children, it also brings risks. Recently, the risks that digitalization carries for children have been evaluated within the scope of the digital risk society. The research covers the opinions of prospective teachers about the risks of the digital environment for primary school students. The research is important in terms of testing the awareness of prospective teachers about digital risks for primary school students and knowing the role of teachers.

Method:

The phenomenology pattern was used in the research. In the phenomenology pattern, the data sources are the groups that experience the phenomenon that the research focuses on and can express this phenomenon. The reason for choosing this pattern is that prospective teachers also use digital media frequently. In this way, the research aims to explain the current situation through the individual experiences and perceptions of prospective teachers. The research includes a total of 11 teacher candidates, 5 of whom are men and 6 of whom are women, who are studying in the last year of the basic education department of the classroom education department of the Faculty of Education of a state university in the spring academic semester of 2021-2022. The data for the study were collected using a semi-structured interview form developed by the researcher. The analysis of the data is described according to the headings determined by the researcher.

Results:

Prospective teachers believe that the interaction of students who are born in a digital environment with the digital world is inevitable. Prospective teachers believe that uncontrolled use of the digital world harms children's academic lives, creates focus problems, creates an aversion to school and learning, and reduces their social relationships. In addition, they report that students are moving away from the real world and developing addictions to games and videos. Prospective teachers think that teachers should know what these digital risks are in order to protect their students from them.

Discussion and Conclusion:

Prospective teachers see the teacher as an important stakeholder in knowing the risks of the digital environment and doing what is necessary. Since these children have a high level of benefit, it is necessary to make the digital world available to them in a controlled way. Since it is not known exactly what digital risks are and to what extent they affect students, there is a negative perception of the digital environment. Knowing

the risks and benefits, researching ways to protect against risks, and making action plans are very important in this regard. Prospective teachers believe that the digital world harms children's academic lives, creates focus problems, creates an aversion to school and learning, and reduces social relationships. In this context, it is recommended that prospective teachers receive a series of long-term and up-to-date trainings so that they can take measures against digital risks for students at an early stage.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile arasında mali çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Ethics Committee Permission

Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human and animal). The article belongs to the field of literature.

Deconfliction Statement

The author of the article declares that there is no conflict of financial interest between him and any institution, organization, person related to this study.

Support and Thanks

Support was not received from any institution or organization in the study.